

Karl Jaspers
Rudolf Bultmann

Problem demitologizacji

WYDAWNICTWO NAUKOWE
UNIWERSYTETU MICHAJA KOPERNIKA

Karl Jaspers
Rudolf Bultmann

Problem demitologizacji

Przekład

Dawid Kolasa, Tomasz Kupś, Maciej Pawlicki

Redakcja naukowa

Dawid Kolasa, Tomasz Kupś

WYDAWNICTWO NAUKOWE
UNIWERSYTETU MIKOŁAJA KOPERNIKA

Toruń 2015

Seria:
„RELIGIA – DAWNIEJ I WSPÓŁCZEŚNIE”

Redakcja naukowa serii
Tomasz Kupś
Danuta Musiał
Przemysław Nehring

Recenzent
Honorata Jakuszko

Redaktor
Magdalena Mordawska

Projekt okładki
Krzysztof Skrzypczyk

KARL JASPERS i RUDOLF BULTMANN
Die Frage der Entmythologisierung
© 1954 by Piper Verlag GmbH, München
© 1954 by Mohr Siebeck Verlag GmbH, Tübingen

© Copyright by Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
Toruń 2015

ISBN 978-83-231-3381-0

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIwersYTETU MIKOŁAJA KOPERNIKA

Redakcja: ul. Gagarina 5, 87-100 Toruń
tel. (56) 611 42 95, fax (56) 611 47 05
e-mail: wydawnictwo@umk.pl

Dystrybucja: ul. Reja 25, 87-100 Toruń
tel./fax (56) 611 42 38, e-mail: books@umk.pl

www.wydawnictwoumk.pl

Wydanie pierwsze

Druk: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Spis treści

Nota edytorska.....	9
Dawid Kolasa, <i>WPROWADZENIE</i>	11
Karl Jaspers, <i>MIT I RELIGIA</i> (przełożył Dawid Kolasa).....	29
Tło dyskusji.....	31
I. Dwie słabe przesłanki.....	32
1. Nowożytna nauka i nowożytny światopogląd.....	33
2. Pojęcie filozofii naukowej.....	35
II. Pogląd Bultmanna na filozofię transcendentálną.....	40
1. Bezpośrednie doświadczenie i rodzaje ogarniającego.....	41
2. Mit i nauka.....	43
a) Degradacja mitu.....	45
b) Odzyskanie mitu.....	46
c) Walka o egzystencjalną możliwość wiary.....	51
3. Wiara i rozumienie.....	53
a) Wyjaśnienie a rozumienie.....	54
b) Rozumienie pierwotne i rozumienie rozumianego.....	54
c) Jedność i napięcia w obrębie dwu typów rozumienia.....	55
d) Kontakt z tym, co niezrozumiałe.....	59
e) Krytyka Bultmanna.....	60

III. Pytanie o siły stojące za sporem: przekształcenie	
i przyswojenie religii biblijnej	64
1. Duszpasterz	66
2. Ortodoksja i liberalizm	69
a) Wiara liberalna	70
b) Ortodoksja i liberalizm w odniesieniu do tego, co niezrozumiałe	70
c) Liberalizm a oświecenie	71
d) Dwuznaczność pojęć „oświecenie”, „liberalizm”, „konserwatyzm”	73
e) Idea objawienia	74
(I) Pytanie o kryterium umożliwiające rozpoznanie objawienia	75
(II) Znaczenie faktu, że Bóg pozostaje ukryty	75
(III) Sens przedmiotowości w ogarniającym; koło	77
(IV) Historyczność mitycznie przemawiającej treści wiary	80
(V) Konsekwencja umiastycznienia całego języka wiary	80
(VI) Pasja walki i jej zakończenie	81
f) Czy Bultmann jest liberalny, czy ortodoksyjny?	82
3. Problem zjednoczenia teologii i filozofii	84
IV. Duchowa osobowość Bultmanna	86

Rudolf Bultmann, *W KWESTII DEMITOLOGIZACJI*.

ODPOWIEDŹ SKIEROWANA DO KARLA JASPERSA

(przełożył Tomasz Kupś) .....

91

Karl Jaspers, *REPLIKA NA ODPOWIEDŹ BULTMANNA*

(przełożył Maciej Pawlicki) .....

111

    1. Zgorszenie .....

114

    2. Obiektywność i absolutność .....

118

3. W obronie myślenia mitycznego	127
4. Rozumienie	133
5. Rozjaśnienie transcendentalne i egzystencjalne. Ogarniające. Podmiot i przedmiot. Boskość napotkana	137
6. Historyczność	142
7. Duchowny	145
8. Nauka a filozofia	149
9. Osobiste upomnienie i motywacja	153
10. Podsumowanie	158
 Rudolf Bultmann, <i>LIST DO KARLA JASPERSA</i> (przełożył Tomasz Kupś)	 163
 Tomasz Kupś, <i>POSŁOWIE</i>	 165
 Indeks nazwisk	 191

Nota edytorska

Niniejsza książka została wydana po niemiecku pod tytułem *Die Frage der Entmythologiesierung*. Esej *Mit i religia* stanowił podstawę wykładu, który Jaspers wygłosił na Kongresie Teologów Szwajcarskich w Bazylei. Tekst został następnie opublikowany w „Schweizerische Theologische Umschau” (nr 21/1953) oraz w niemieckim miesięczniku „Merkur” (Heft 69; 1953) pod tytułem *Wahrheit und Unheil der Bultmannschen Entmythologiesierung*. Odpowiedź Rudolfa Bultmanna (*Antwort an Karl Jaspers*) ukazała się w „Theologische Zeitschrift” (nr 10/1954), czasopiśmie wydawanym przez Wydział Teologii Uniwersytetu w Bazylei, a także w „Merkur” (Heft 75; 1954). Jaspers odpowiedział listem otwartym opublikowanym w czasopiśmie „Merkur” (Heft 76; 1954).

W niniejszej publikacji opieramy się na wydaniu: Karl Jaspers, Rudolf Bultmann, *Die Frage der Entmythologiesierung*, R. Piper & CO Verlag, München 1954 oraz na wersji angielskiej *Myth and christianity. An inquiry into the possibility of religion without myth*, The Noonday Press, New York 1958. Stary i Nowy Testament cytowane są na podstawie aktualnego wydania online: *Biblia Tysiąclecia*, Wydawnictwo Pallotinum.

Przypisy autorów oznaczono asteryskiem, przypisy tłumaczy – cyframi arabskimi.

Dawid Kolasa

Wprowadzenie

Filozoficzna twórczość Karla Jaspersa stanowi strukturę spójną i konsekwentną, jednak doświadczony czytelnik bez trudu dostrzeże jej specyficzne „etapy”. Nie będą to oczywiście przewroty, o jakich możemy mówić w przypadku filozofii Kanta¹ czy Wittgensteina². Po pierwszej, szybko zresztą porzuconej³, fascynacji nauką prawa Jaspers podjął studia medyczne, co w konsekwencji zaowocowało uzyskaniem posady w klinice w Heidelbergu, a w dalszej kolejności pozwoliło mu stać się jedną z kluczowych postaci niemieckiej psychiatrii pierwszej połowy XX wieku. Tradycy-

---

¹ Mam tu na myśli podręcznikowe przeciwstawianie Kanta „przedkrytycznego”, mającego być spadkobiercą tradycyjnej metafizyki Wolffiańsko-Leibniziańskiej oraz twórczość tego filozofa następującą po 1781 roku, gdy ukazała się *Krytyka czystego rozumu*.

² Tzw. „Wittgenstein wczesny”, a więc poglądy tego autora z czasów *Traktatu logiczno-filozoficznego* versus „Wittgenstein późny”, autor *Dociekań filozoficznych*.

³ Por. K. Jaspers, *Autobiografia filozoficzna*, tłum. Stanisław Tyrowicz, Wydawnictwo Comer, Toruń 1993, s. 10; tenże, *O mojej filozofii*, tłum. Dorota Lachowska, [w:] tenże, *Filozofia egzystencji*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1990, s. 46–49.

cyjna wykładnia filozofii Jaspersa zamyka ten etap w 1932 roku, gdy ukazała się *Philosophie*, choć już we wcześniejszej o dwanaście lat *Psychologie der Weltanschauungen* można odnaleźć pierwsze znamiona przechodzenia od psychiatrii i psychologii do rozważań *stricte* filozoficznych⁴. Warto w tym miejscu wspomnieć, że powstała w 1913 roku *Allgemeine Psychopathologie (Psychopathologia ogólna)* przez dziesięciolecia stanowiła punkt odniesienia niemieckich psychiatrów, doczekała się kilkunastu wydań (sam Jaspers wielokrotnie przerabiał i rozwijał zawarte tam treści), a w ubiegłym roku, w setną rocznicę wydania, poświęcono jej okolicznościowy numer jednego z renomowanych branżowych czasopism⁵.

Rok 1932 przyniósł publikację *Philosophie*, trzypięciotomowego dzieła, w którym Jaspers dokonał syntezy swoich ówczesnych poglądów. Podczas prac nad tą książką utrzymywał bliski kontakt

---

⁴ Wydana w 1922 roku książka *Strindberg und Van Gogh* uchodzi za ostatnią patografię psychiatryczną w dorobku naukowym Jaspersa. Teza ta jest jednak tylko częściowo prawdziwa i trudno ją utrzymać w konfrontacji z treścią niektórych późniejszych pism filozofa. Nie sposób bowiem nie zauważyć, że również w pracach poświęconych Nietzschemu czy Kierkegaardowi Jaspers niejednokrotnie wykorzystuje swe doświadczenia kliniczne, interpretując z tej perspektywy zarówno niektóre elementy twórczości wymienionych myślicieli, w szczególności zaś charakteryzując ich osobowość. Nie da się ukryć, że praktyka ta dużo bardziej mieści się w obrębie zainteresowań psychologów, aniżeli filozofów. Por. K. Jaspers, *Strindberg i Van Gogh*, tłum. Robert Reszke, Wydawnictwo KR, Warszawa 2006; tenże, *Nietzsche. Wprowadzenie do rozumienia jego filozofii*, tłum. Dorota Stroińska, Wydawnictwo KR, Warszawa 1997; tenże, *Kierkegaard*, tłum. Dawid Kolasa i Tomasz Kupś, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2013.

⁵ „Psychopathology”, Vol. 46, No. 5, 2013: *The Centennial of Karl Jaspers' General Psychopathology*. W bieżącym roku ukazała się również książka, w której autorzy podejmują zagadnienie aktualności psychiatrycznych rozstrzygnięć Karla Jaspersa: T. Fuchs, T. Breyer, C. Mundt (red.), *Karl Jaspers' Philosophy and Psychopathology*, Springer Verlag, New York 2013; syntetyczne opracowanie psychiatrycznej twórczości Karla Jaspersa znajdzie polski czytelnik w książce Andrzeja Kapusty, *Szałość i metoda. Granice rozumienia w psychologii i psychiatrii*, Wydawnictwo Naukowe UMCS, Lublin 2010.

z Martinem Heideggerem, co nie pozostało bez wpływu na treść zarówno wcześniejszego o pięć lat *Sein und Zeit*, jak i wspomnianej pracy Jaspersa⁶. Obaj myśliciele wykorzystali Kierkegaardowską kategorię egzystencji, każdorazowo odciskając na niej swoje piętno. Pierwszy tom *Philosophie* wydaje się w tym kontekście najmniej interesujący (traktuje bowiem między innymi o relacji filozofii oraz poznania naukowego, a także o ograniczeniach tego ostatniego), natomiast stanowiąca jeden z dwu centralnych punktów tomu drugiego kategoria sytuacji granicznych w wielu aspektach wykazuje tak duże podobieństwo do myśli Kierkegaarda, że nie da się jej wytłumaczyć przypadkiem. Innymi słowy – Jaspers bardzo wiele zawdzięcza swojemu wielkiemu duńskiemu poprzednikowi, który z pewnością stanowił nie tylko źródło inspiracji, ale okazał się autentycznym „budzicielem”⁷.

Dla nas w tym miejscu najciekawsza będzie trzecia część wielkiego dzieła. W tomie zatytułowanym *Metafizyka* Jaspers prezentuje swoją propozycję przededefiniowania priorytetów i metodologii tej nieco zapomnianej, a w momencie pisania przez niego tych słów wręcz wzgardzonej, dyscypliny filozoficznej. Była to jednak zupełnie inna metafizyka, gdyż jej przedmiotem zainteresowania nie była już rzeczywistość transcendentna, ale wyłącznie jej szyfry. Wróć do tego zagadnienia w dalszej części niniejszego wstępu.

---

⁶ Powstało wiele opracowań na temat wzajemnych inspiracji Heideggera i Jaspersa, w języku polskim pisze o tym między innymi Mirosław Żelazny, *Filozofia i psychologia egzystencjalna*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2011, s. 63–73, 233–242. Warta zainteresowania jest również publikacja pod redakcją Alana Olsona: *Heidegger & Jaspers*, Temple University Press, Philadelphia 1994.

⁷ Można by przewrotnie powiedzieć, i to mimo słów samego Jaspersa, który w pracy poświęconej Kierkegaardowi podkreślał, że myśl tego ostatniego może nas co najwyżej pobudzać, poruszać, ale przecież stanowić podstawę naszego myślenia. Por. K. Jaspers, *Kierkegaard*, wyd. cyt., s. 17–23; T. Kupś, *Koncepcja egzystencji Sorena Kierkegaarda w kontekście filozofii niemieckiej*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2004, s. 24–58. Warto zwrócić uwagę przede wszystkim na sytuację graniczną winy, która w wielu aspektach jest niemal kalką Kierkegaardowskiej kategorii grzechu.

Druga wojna światowa stanowiła punkt zwrotny w biografii, a jak się również okaże, także w twórczości Karla Jaspersa, mimo że filozof zdołał ją przeżyć, unikając dramatycznych wydarzeń⁸. Wojna dokonała radykalnej przemiany w myśleniu filozofa, skoro tuż po zakończeniu działań wojennych opublikował on dwie istotne prace, z których żadna nie odnosiła się już bezpośrednio do kluczowego problemu jednostki rozjaśniającej egzystencję dzięki sytuacjom granicznym i komunikacji egzystencjalnej, a więc do zagadnienia podejmowanego jeszcze w *Psychologie der Weltanschauungen* i w *Philosophie*. Pierwsza z powojennych publikacji, *Von Urprung und Ziel der Geschichte*, to książka traktująca, jak sam tytuł wskazuje, o filozofii dziejów, natomiast druga, *Von der Wahrheit*⁹, stanowiła próbę – *de facto* nigdy przez Jaspersa nie ukończoną – skonstruowania systemu logiki filozoficznej.

Postawa rodaków Jaspersa po zakończeniu II wojny światowej była dla filozofa źródłem dużego rozczarowania i wpłynęła ostatecznie na podjęcie decyzji o emigracji do sąsiadującej z Niemcami Szwajcarii¹⁰. W drugiej połowie lat 40. oraz w późniejszych latach

---

⁸ Sformułowanie „unikając dramatycznych wydarzeń” może być tu trochę nie na miejscu. O ile bowiem faktem jest, że ani Jaspers ani jego żona nie zostali wywiezieni do obozu, nie stracili dzieci na froncie itp., to jednak przez niemal cały czas lękali się o własne życie, a jeśli wierzyć pismom autobiograficznym, w każdym momencie gotowi byli przyjąć truciznę, gdyby tylko gestapo weszło do ich mieszkania.

⁹ Pierwsze z tych dzieł ukazało się w języku polskim: K. Jaspers, *O źródle i celu historii*, tłum. Józef Marzęcki, Wydawnictwo Marek Derewiecki, Kęty 2006. Gdy natomiast idzie o *Von der Wahrheit*, to polski czytelnik może zapoznać się tylko z niewielkim fragmentem o tragiczności. Patrz: K. Jaspers, *O tragiczności*, tłum. Anna Wołkowicz, [w:] tenże, *Filozofia egzystencji*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1990.

¹⁰ Warto zwrócić uwagę, że decyzja ta zapadła dopiero po wojnie i to mimo, że wcześniejszy wyjazd choćby do Stanów Zjednoczonych byłby również rozsądną decyzją, biorąc pod uwagę żydowskie pochodzenie żony Jaspersa, co narażało oboje małżonków na śmiertelne niebezpieczeństwo.